

PRIBLIŽUJE SA ĽUDSTVO KU GLOBÁLNEMU SOCIÁLNEMU CHAOSU?

Štefan VOLNER

IS MANKIND ON THE EDGE OF GLOBAL SOCIAL CHAOS?

Abstrakt

Globalizácia mi. generuje aj sociálnu asymetriu, príjmovú, majetkovú a vzdelanostnú polarizáciu, sociálne nepokoje a pohyb. Prejavuje sa predovšetkým v sociálnych konfliktoch, v nebezpečnej zadlženosti a deštrukcii štátov, v zmene sociálnej štruktúry spoločnosti, osobitne v poklese počtu strednej vrstvy a náraste počtu najchudobnejšej vrstvy spoločnosti, v kriminálnych činoch, v raste násillia, vandalizmu, v migrácii obrovských mäs do iných regiónov a štátov. Súčasťou tohto sociálneho pohybu a odporu sú i také narastajúce sociálne problémy

ako sú civilizačné choroby, pandémie, hyperaktivita mládeže, skracovanie voľného času mládeže, zadlžovanie mládeže, závislosť od mobilu a internetu, rast povalačov a asociálnych nezamestnaných, sexuálne zneužívanie, zotročovanie, nútená práca, prostitúcia, zneužívanie detí na prácu, „novodobé“ otroctvo, zločinnosť, drogy, mafie, korupcia atď. Všetky tieto sociálne javy majú v súčasnosti už taký obrovský, previazaný, „nekontrolovateľný“ a „nepredvídateľný“ charakter a vývoj, že ich možno výstižne vyjadriť pojmom „globálny sociálny chaos“.

Kľúčové slová: globalizácia, recesia, polarizácia ľudstva a spoločností, sociálny pohyb a odpor, sociálna štruktúra spoločnosti, globálny sociálny chaos.

Abstract

Globalization generates social asymmetry, income as well as property and education polarization; it leads to social riots and various social movements. Effects of globalization process can be seen in social conflicts, dangerous indebtedness and destruction of nation-states. Globalization deeply influences changes of social structure of the human society; it supports increase in the number of poor people, rise of criminal activities, violence, hooliganism and massive migration from one region or state to another. There are many social

problems within societies such are lifestyle diseases, pandemics, hyperactivity disorders of youth, indebtedness of young generation, mobile phone overuse, internet addiction disorder, sexual abuse, prostitution, modern-day slavery, drug abuse, corruption etc. All the previously-mentioned social phenomena have huge impact on our society; they are unpredictable, hard to control phenomena and we can use the term "global social chaos".

Keywords: globalization, recession, polarization of mankind and societies, social movement and resistance, social structure of human society, global social chaos

Úvod

Globalizácia, vysoká spotreba ľudstva, politika globálneho exponenciálneho a neefektívneho eknomického rastu môže aj negatívne ovplyvňovať vývoj ľudstva, jeho polarizáciu, sociálnu štruktúru, rovnováhu a vyváženosť. Reakciu národov, štátov a ľudí na globálne pohyby aktérov, najmä transnacionálnych korporácií a bánk, vytváranie globálnych virtuálnych tokov financií, tovaru, energie a obchodu, sprevádzaný globálnym exponenciálnym rastom obyvateľstva, globálnou neekologickou výrobou, globálnou „sebeckou“ a „sebaznižujúcou“ spotrebou, rastom chudoby a zaostalosti bude aj *globálny sociálny pohyb a odpor*. Už dnes sa prejavuje predovšetkým v sociálnych konfliktoch, v nebezpečnej zadlženosti a deštrukcii štátov, v kriminálnych činoch, v raste násillia, vandalizmu, v migrácii obrovských mäs do iných regiónov a štátov. Súčasťou tohto sociálneho pohybu a odporu sú i také narastajúce sociálne problémy ako sú civilizačné choroby, pandémie, hyperaktivita mládeže, skracovanie voľného času mládeže, zadlžovanie mládeže, závislosť od mobilu a internetu, rast povalačov a asociálnych nezamestnaných, sexuálne zneužívanie, zotročovanie, nútená práca, prostitúcia, zneužívanie detí na prácu, „novodobé“ otroctvo, zločinnosť, drogy, mafie, korupcia atď. Všetky tieto sociálne javy majú v súčasnosti už taký obrovský, previazaný, „nekontrolovateľný“ a „nepredvídateľný“ charakter a vývoj, že ich možno výstižne vyjadriť pojmom „*globálny sociálny chaos*“ (Volner, Š., 2012, s. 121-192)

Globalizácia, najmä ekonomická, má za následok ďalšiu polarizáciu príjmu a bohatstva, lokalizáciu, separáciu, selekciu a znižovanie ceny práce, čo vedie (najmä v nerozvinutých krajinách) k novému otroctvu a migrácii. (Dahlke, R. (2004), s. 71) V 21. storočí bude narastať sociálny pohyb, ktorý so sebou prinesie aj mnoho nových rizík a hrozieb. V dôsledku silnejúcej globalizácie, ekonomickému a technologickému rozvoju, novej komunikácie, mobility ľudí dôjde k utváraniu nových *sociálnych štruktúr* spoločností. Určujúcou už nebudú triedy robotníkov a kapitalistov, ako to bolo v 19. a 20. storočí. Samozrejme, že ešte bude existovať mnoho manuálnych zamestnancov (bývalá kategória „robotníci“), ktorí budú pracovať za minimálnu mzdu a vo veľmi neľudských podmienkach. Pre skupinu majiteľov, top manažérov, politikov však už nebudú predstavovať dejinotvornú triedu, silu, ale čoraz viac menšinu, ktorá sa bude ťažšie organizovať (odborníci, robotnícke strany) a teda si bude oveľa ťažšie vybojovávať nejaké práva, zlepšenia svojho stavu. Napriek tomu však ešte treba rátať s tým, že táto sociálna skupina ľudí nebude nečinná. Ich reakcie však budú iné než na čo sme boli zvyknutí v 19. a 20. storočí. Táto sociálna skupina pôjde do ulíc, na športové štadióny, na koncerty, do krčiem, bude robiť svoje stretnutia,

bude organizovane kradnúť, devastovať a poškodzovať majetky, začne sa organizovať do istých nacionalistických a extrémistických skupín, ba i polovojenských organizácií. Najnázornejšie to môžeme vidieť na sociálnom chosse v Afrike (v Sierra Leone, Rwande, Keni, Kongu, Somálsku, Etiópii, na Blízkom východe, v takmer celej severnej Afrike, v Latinskej Amerike atď.) atď.

Vedľa nich bude ďalšia sociálna skupina, ktorá oproti bývalej „robotníckej triede“, bude tvoriť skupina zamestnancov, ktorí budú vyzdani, ovládajúci počítače a novú technológiu, a ktorých sociálna situácia bude oveľa lepšia, ako tých prvých. Ekonomická recesia ich však tiež zasiahne. Tiež si začne obhajovať svoje práva, postavenie a istoty. Popri podnikateľoch bude veľká skupina ľudí, ktorí budú pôsobiť v terciárnej sfére, v oblasti komunikácie a informatiky. Spoločnosť sa bude deliť skôr na vlastníkov a nevlastníkov firiem, podnikateľov a nepodnikateľov, zamestnaných a nezamestnaných, štátnych úradníkov a neštátnych úradníkov, bohatých a chudobných. Aj tu však treba rátať s tým, že ak sa jednotlivé krajiny budú dostávať do finančných kríz a recesií (ako je tomu dnes od roku 2008), bude narastať polarizácia, sociálne napätie a nerovnováha v čoraz väčšom počte krajín, ale aj v majetnejších vrstvách, ktorých akcie môžu mať pre krajiny deštruktívnejší dopad.

V súčasnosti sme svedkami najrôznejších foriem sociálneho odporu, štrajkov, ktoré organizuje už táto nová sociálna skupina - zamestnanci. Problém s nižšou sociálnou skupinou vidíme v tom, že ich protest, odpor vyjadrujú skryte, asymetricky, v podsvetí, v „tieni“. Sú všade a postupne rozoberajú a rozkladajú čo sa dá; poznajú len jedno právo - právo prežiť. Ak štát neprijme komplexné opatrenia (politického, ekonomického, kultúrneho, právneho charakteru) potom sociálny chaos bude skôr narastať. Ak štáty, politické elity neodstránia podstatné príčiny šíriaceho sa sociálneho globálneho chaosu, môžeme očakávať, že nastane chaotická situácia, ktorá zbúra aj tie najzákladnejšie bezpečnostné bariéry, nastolí anarchiu, vandalizmus, vojnu všetkých proti všetkým (Sierra Leone, Rwanda, Severná Afrika, Sýria atď.).

Tým, že sa prehľbuje sociálna asymetria, rastie počet nezamestnaných, chudobných a nevzdelaných, vznikajú predovšetkým v rozvojových krajinách a vo veľkomestách nové fenomény globálneho sociálneho chaosu - vznik get, izolácia jednotlivca, odcudzenie a „vytesnenie“ ľudí na okraj spoločnosti. Ľudia, ktorí žijú bez práce a nemajú peniaze na lepšie byty, sa koncentrujú v úbohejších štvrtiach veľkomiest, takže v nich postupne vznikajú spoločenstvo chudobných, bezdomovcov. V úbohých ošarpaných sídliskách podobných getám sa kopia a koncentrujú problémy, sociálne konflikty, násilie a kriminalita. Sociálni „vyhnanci“, nezamestnaní, žijúci zo sociálnej podpory, azylanti, ilegálni prisťahovalci – všetci žijoria v bezútešných a zanedbaných štvrtiach. V beznádejnej situácii sa dávajú na cestu zločinu, riešenia nachádzajú v užívaní drog a v alkohole. Život sa tu redukuje na najelementárnejšiu a najprimitívnejšiu formu - prežiť za každú cenu! (Bednar, R., 1998, s. 69) V týchto getách za danej situácie už nefunguje právo a morálka. Pred biedou a hladom ustupuje všetko.

Nezamestnanosť, hlad, bieda a nevzdelanosť generujú ďalšie vážne sociálne fenomény, ktoré posilňujú globálny sociálny chaos: *vzrastajúca špirála násilia, kriminality, drogovej závislosti, čierneho obchodu, nepokojov, zločinov, rasovej a religióznej netolerancie, terorizmu a nespočetných vojenských konfliktov*. Vďaka novej technológii a „otvoreniu“ národných hraníc násilie a zločin už nepoznajú prekážky. Ovláda čoraz väčšie teritória na našej planéte, preniká do všetkých vrstiev obyvateľstva. Mafie a mafiánske spôsoby konania sú prítomné takmer všade, vrátane štátnych a bezpečnostných zložiek, preto boj proti nim je takmer nemožný a bez účinku. Rastie neuveriteľne široká paleta foriem a spôsobov (od otvorene surových, brutálnych, zákerných až po „jemné“ a sofistifikované) kriminality a násilia.

Ak sa ľudstvo, štáty, národy budú aj naďalej vyvíjať takýmto „rozbehnutým“ smerom, teda k cynizmu, apatii, sociálnej averzii, egoizmu, sociálnemu „chladu“, amorálnosti a izolacionizmu, osud „stroskotaných“ bude na mnohých miestach hroziacou realitou. Je dôležité si uvedomiť, že milióny ľudí na planéte budú tento stav hodnotiť a pociťovať ako priame ohrozenie. Vyvolá to logicky reakciu, sociálny odpor, obranu. Sociálny odpor, svojvôľa, pud prežitia početne čoraz väčšej masy ľudí bude plodiť násilie, kriminalitu, ktorá (hoci aj nepriamo, sekundárne) zasiahne nielen tie najvyššie vrstvy, najbohatšie skupinky, ale aj milióny nevinných. Každá takáto masová reakcia, bude výbušným miestom. Ľudia budú mať obavy chodiť na dovolenky, na futbal, koncerty, masové mítingy atď. Nebezpečenstvo bude lietať, cestovať vlakom, loďou, bývať v mrakodrape. Čím bude väčší sociálny a kultúrny rozdiel, čím väčšia bude asymetria a polarizácia majetková, príjmová a vzdelanostná, čím väčšia bude bieda, tým väčšie bude sociálne napätie, väčší sociálny odpor, tým väčšia vlna imigrantov, väčšia asymetrická (nelegálna, tichá a skrytá) deštrukcia, viac nenávisť a konfliktov.

Na druhej strane tohto globálneho sociálneho pohybu budú tí, ktorí sa budú chcieť izolovať a ubrániť takémuto tlaku. Bez konfrontácie, konfliktu a stretu to asi nepôjde. Vyvolá to ďalší chaos. Preto treba dôsledne hľadať odpovede na mnohé otázky, ako napríklad: Kde sú hranice „kontrolovaného, bezpečného úpadku“? Kde sú hranice narastania tohto rozdielu, asymetrie a polarizácií ľudí a štátov? Kde sú hranice sociálneho napätia, sociálneho globálneho pohybu? Ktoré procesy sú dnes ešte zvládnuteľné a ktoré už nie? Budeme sa brániť len neustálym zvyšovaním ozbrojených policajných a vojenských zložiek, alebo budeme presadzovať nástroje ekonomické, sociálne a duchovné (vzdelanie, morálka)?

Sociálne zmeny, asymetria a polarizácia sú už dnes tak výrazné, že už aj v najvyspelejších krajinách vznikajú bohaté národy so super bohatými jednotlivcami, na úkor už nielen najchudobnejšej masy, ale aj *stredného stavu, vrstvy*. 80% Američanov disponuje len o niečo viac ako šiestimi percentami celkového finančného bohatstva Ameriky. (Dahlke, R. (2004), s. 92) Riziko spočíva v tom, že existencia strednej vrstvy (malí a strední podnikatelia) z ekonomického, sociálneho, politického i duchovného hľadiska je dôležitým stabilizujúcim základom fungovania a rozvoja spoločnosti. Ekonomický a sociálny rozvoj spoločnosti je ťažko možný bez účasti strednej vrstvy. V spoločnosti, v ktorej chýba stredná vrstva, alebo sa postupne presúva do chudobnej vrstvy hrozia sociálne nepokoje, extrémizmus, anarchia, sociálne konflikty a revolúcia. Zmenšovaniu percentuálneho podielu strednej vrstvy v spoločnosti výrazne napomáha aj dlhotrvajúca recesia vo vyspelých štátoch.

Globálna ekonomická expanzia, technologická modernizácia výroby, finančného trhu a obchodu je istá cesta racionalizácie, efektivity, úspornosti, integrácie, ale nesie so sebou aj hrozbu zväčšovania príjmovej a majetkovej polarizácie, hrozbu sústredovania bohatstva, financií, ekonomickej a politickej moci do rúk čoraz menšej skupinky najbohatších. Ich

záujmom je viacej vyrábať, viacej predávať a viacej spotrebovať. Avšak, ak sa budú zväčšovať ekonomické rozdiely medzi ľuďmi, ak sa bude rozširovať asymetria a polarizácia, ak bude narastať počet chudobných, nezamestnaných, potom klesne i ich kúpyschopnosť, potom bude ohrozený aj predaj, začne stagnovať obchod a následne na to aj výroba. Nastúpi recesia, potom kríza. Ich následkom sa spustia ďalšie negatívne sociálne a politické pohyby.

Dnes nepotrebuje spoločnosť, podniky masových zamestnancov, ale masových konzumentov. Už dlhšiu dobu sa kumuluje ďalší globálny problém ľudstva, asymetria: zatiaľ čo zamestnancov je „prebytok“, konzumentov je „nedostatok“. Fabriky zamestnancov takmer pravidelne prepúšťajú. Modernizácia a automatizácia výroby vytvára na jednej strane nezamestnaných, a na strane druhej masovú výrobu lacnejšieho tovaru. Problém však je, kto bude kupovať tú obrovskú masu výrobkov, ktoré zaplavujú svet, ak rastie počet nezamestnaných, ak sa znižuje počet alebo kúpyschopnosť obyvateľstva - konzumentov? V súčasnosti sa daný problém „rieši“ vývozom investícií, presťahovaním fabriek do lokalít s lacnou pracovnou silou, teda outsourcingom, znižovaním cien atď. Čo sa však stane potom, keď sa včera cenovo dostupný tovar (napríklad spotrebná elektronika, autá, kozmetika, oblečenie) stane dnes alebo zajtra pre konzumentov nedostupný, lebo sa zhorší ich ekonomická situácia (rast cien potravín, energie, dopravy, vzdelania, starostlivosť o zdravie, bezpečnosť)? Ako sa bude potvrdiť tento paradox - globálny problém ľudstva? Pravdepodobne to bude hrozba, ktorej eliminovanie bude vyžadovať radikálne zásahy nielen do globálneho ekonomického systému, ale aj politického systému. Inak je veľmi pravdepodobná sociálna zrážka globálnych rozmerov.

Sociálnu štruktúru v horizontálnom reze - stratifikáciu spoločnosti - si možno veľmi názorne predstaviť ako pyramídu. Spoločenská (sociálna) pyramída pozostáva z jednotlivcov, ktorí sú štruktúrovaní do istých skupín, úrovní pyramídy. Ak je dostatočne „hrubá“ spodná vrstva (ekonomicky a sociálne najslabšia vrstva v spoločnosti), ak je dostatočne silná stredná vrstva, ak medzi ňou a najbohatšou skupinou ľudí nie sú výraznejšie majetkové rozdiely, potom základňa pyramídy je širšia a pevnejšia, hrany sociálnej pyramídy sú miernejšie. Takáto sociálna pyramída je „stabilná“, neprodukuje ostré sociálne rozpory a konflikty. Sociálne strety nastávajú iba vtedy, ak ide o zásadnejšie daňové, dôchodkové, zdravotné, sociálne, ekonomické zásahy, reformy, ktoré obyvateľstvo vníma ako stratu, či ohrozenie doterajšieho spôsobu života. V danej situácii je možný i dialóg, sociálna dohoda.

Opačná je situácia v spoločnosti, kde je sociálna pyramída strmá, kde je početne slabá stredná vrstva, kde je výrazný rozdiel medzi bohatstvom strednej vrstvy a najbohatšími jednotlivcami, kde je veľký počet chudobných až nemajetných občanov. Takáto pyramída je výsledkom rastu majetkových a príjmových polarizácií, sociálnych, ekonomických a vzdelanostných asymetrií, asymetrií rovnakých možností a schopností sa realizovať, zamestnávať. Podľa Inštitútu ekonomickej politiky (EPI) vo Washingtone v rokoch 1979-2006 jedno percento najlepšie zarábajúcich osôb v USA viac než zdvojnásobilo svoj príjem, a to z 10% na 22,9%. (Chang, Ha-Joon (2013), s. 116) Tu možno očakávať veľké sociálne pnutie, konflikty a chaotické sociálne pohyby, odpor. Pre takúto spoločnosť sú bežným javom nielen štrajky, ale aj ostrý politický boj až revolučné vystúpenia, sledujúce cieľ zmeny spoločenského poriadku, politického režimu, systému rozdeľovania a riadenia spoločnosti.

Súčasná ekonomická globalizácia spojená s finančnou krízou a recesiou hrozí, že sa aj v rozvinutých spoločnostiach bude vytvárať druhý typ sociálnej pyramídy, že sa budú prehlbovať rozdiely, narastať sociálne protiklady, zosťovať sociálne napätie, posilňovať sociálne deštruktívne vplyvy a pohyby. Ak sa v ďalších rokoch nezastaví (nič tomu nenaviedu, že by sa tak malo stať) exponenciálna a agresívna ekonomická expanzia, recesia a dlhová kríza, možno očakávať, že ekonomický, politický i sociálny vývoj pôjde od prvej pyramídy k druhej. Rozdiel medzi vyspelými a chudobnými krajinami bude spočívať v tom, že v rozvinutých krajinách bude vrchol vyššie (teda množstvo bohatstva porastie), strmosť pyramídy miernejšia, teda viacej strednej vrstvy a lepšia sociálna a ekonomická situácia u väčšiny občanov. Avšak, ak sa nezmení globálna politika nadnárodných koncernov voči rozvojovým krajinám, ak sa nezastaví recesia vo vyspelých štátoch, potom takmer na celom svete (snáď mimo Číny) môžeme očakávať znižovanie percenta bohatých, ktorí zas budú oveľa bohatší, znižovanie množstva a bohatstva strednej vrstvy a nárast percenta chudobných a nemajetných. Nemecký inštitút pre hospodársky výskum krajiny uvádza, že v prvej dekáde 21. storočia opustilo strednú vrstvu viac než 5 miliónov Nemcov, z toho 90% zostúpilo do nižších a najnižších vrstiev. (Brychtová, S., 2014, s. 112.) V prípade rovnakého priemyslového rastu ako je teraz, McKinsey predpokladá do roku 2020 ďalší prepád až 30% stredných vrstiev dole. M Brychtová, S., 2014, s. 112). Je to sociálna štruktúra, ktorá bude generovať sociálnu a politickú entropiu, chaotický pohyb. Je pravdepodobné, že globálny sociálny chaos nadobudne ešte globálnejšie dimenzie a následky.

Je to zlé znamenie pre ľudstvo, lebo môže znamenať: zníženie kúpyschopnosti obyvateľstva, zníženie tempa masovej výroby, zánik mnohých obchodných reťazcov, tlak na mechanizáciu výroby, tlak na vývoz výroby a investícií do rozvojových krajín, tlak na znižovanie pracovných miest, tlak na cenu domácej pracovnej sily, záujem o prísun lacnej pracovnej sily z Ázie, Afriky a Latinskej Ameriky (imigrácia). To môže vyvolať aj vlnu náboženských stretov, rasového extrémizmu, nárast kriminality a násilia, menej bezpečnosti pre štáty a občanov.

Za daného stavu si budú majetné skupiny budovať svoju vlastnú bezpečnosť. Napríklad v USA sa musí už viac ako 10% obyvateľstva (cca 28 miliónov ľudí) opevňovať v prísne strážených domoch a ohradených miestach. Na svoju ochranu vynakladajú dvakrát toľko ako štát na políciu. (Dahlke, R. (2004), s. 10)

Zatiaľ ešte nemáme všetky výsledné údaje, aký sociálny dopad (napríklad rast nezamestnanosti, polarizáciu, sociálnu štruktúru, sociálne pohyby) bude mať dnešná finančná kríza a recesia, preto budeme uvádzať údaje staršie. Napríklad, ak je predpoveď poradenskej firmy Coopers&Lybrand správna, potom 50 najväčších bánk na svete, bude prepúšťať polovicu svojich zamestnancov. Pre Nemecko by to znamenalo prepustenie 500 tisíc zamestnancov. (Dahlke, R., 2004, s. 88) To, čo plánuje WV v Brazílii, už dávno uskutočnili elektronické koncerny. IBM alebo Hewlett Packard buď kupujú (dovážajú) lacných odborníkov z Indie, alebo ich zamestnávajú priamo v ich štáte. Problém je však v tom, že takáto forma zamestnávania netrvá dlho, resp. len dovtedy, kým sa to majiteľom a hlavným akcionárom oplatí. Indická vláda

napríklad zriadila pre svetovú elektronickú elitu prakticky za nulovú tarifu raj lacnej pracovnej sily. Z USA tam prišli Microsoft a Texas Instruments, z Japonska Toshiba a z Nemecka Siemens. Nemecko stálo tento krok začiatkom 90. rokov prepustenie viac ako desaťtisíc vysoko kvalifikovaných zamestnancov. (Dahlke, R., 2004, s. 89) Dnes sme denne svedkami prepúšťania zamestnancov na celom svete. Najväčšie firmy utlmujú svoje výrobné programy, šetria a prepúšťajú zamestnancov. Čím dlhšie bude trvať táto kríza a recesia, tým väčšie sociálne zrážky možno očakávať.

Je nesporné, že aj na začiatku tretieho tisícročia sa tzv. modernizácia postindustriálnej spoločnosti a jej ekonomiky z veľkej časti robí na účet sociálne slabých, na úkor ekonomiky a geopoliticky slabších (alebo závislých) krajín, štátov, či národov. Prepúšťanie z práce sa stalo bežným úkazom našej doby, nad ktorým sa už málokto pohoršuje, ba ani odborové organizácie a politické strany. (Bednár, R., 1998, s. 70) Najviac sú nezamestnanosťou postihnutí mladí ľudia a ženy v rozvojových krajinách. Nič nenasvedčuje tomu, že by sa situácia na pracovnom trhu mala zlepšiť. Práve naopak, bude sa len zhoršovať. Realita je taká, že v dôsledku ekonomickej globalizácie, reorganizácie výroby, modernizácie, robotizácie a komputizácie, znižovaniu vedľajších nákladov, sťahovaniu výroby do lokalít s lacnou pracovnou silou, fúzie a prepojuvaniu bude práce čoraz menej, a to všetko za situácie permanentného rastu počtu obyvateľstva, ale aj početnej imigrácie. Nebezpečným paradoxom je to, že menej práce a potravín bude práve tam, kde rast populácie je najväčší - Afrika, Ázia a Latinská Amerika. Tam, kde sa ekonomika rozvíja, tam sa očakáva demografická „zima“ - Európa, Rusko a Severná Amerika. Vo vyspelých krajinách je dnes viditeľný tlak občanov a politických elít, aby sa do pracovných pomerov uprednostnili domáci občania. Pravdepodobne to vyvolá novú vlnu sociálneho pohybu, sociálnych nepokojov. Kam bude nasmerovaná nová mobilita pre prácu? Ako súčasná masová mobilita z Afriky a Blízkeho východu dopadne? Bude to užitočná pracovná sila, alebo zúfalci v táboroch?

Ak sa v budúcom storočí nezastaví demografický rast, ak štáty a súkromné spoločnosti nezavedú výraznú redukciu počtu pracovných hodín za mesiac, ak sa neprerozdelí práca medzi prevažnou väčšinou práceschopných (myslím odborne) ľudí, ak sa nevytvoria sociálne fondy pre tlmenie sociálneho napätia (nové pracovné miesta, rekvalifikácia, aktivizačné príspevky), potom treba očakávať trvalú obrovskú armádu nezamestnaných dokonca aj v Európe a neskôr i v USA. Kde na to zobrať peniaze v dobe recesie? Ak sa budú štáty ďalej zadlžovať, potom bankrot štátov, ekonomická kríza sa sociálne konflikty budú nevyhnutné.

V Nemecku, ktoré patrí k najvyspelejším krajinám Európy, je v súčasnosti približne 5 miliónov nezamestnaných. V Španielsku je až 21% nezamestnaných. (Bednár, R. (1998), s. 70) Je to nesmierne riziko a nebezpečenstvo pre celú Európu. Ak sa životná úroveň aj v takých rozvinutých krajinách bude - spolu s rastom nezamestnanosti - naďalej znižovať, možno čakať rast sociálneho napätia a nepokojov. Ako bude v treťom tisícročí riešená hrozba rastúceho sociálneho násillia, konfliktov, extrémizmu, kriminality, terorizmu atď., keď sa stane realitou už aj v najvyspelejším krajinám sveta? Masa nezamestnaných sa stane politicky nevypočítateľnou hybnou silou. Začne si živelne hľadať niekoho, kto je zodpovedný za tento stav. Začne hľadať vinníkov a „vhodných nepriateľov“. Potom bude už len krôčik od xenofóbie, radikalizmu, rasizmu, extrémizmu, neznašanlivosti, svojvôle a terorizmu. Ak sa nebudú riešiť globálne problémy ľudstva, sociálna situácia a postavenie miliónov nezamestnaných a chudobných, ich energia môže byť usmernená deštruktívnym smerom.

Nová technológia a globalizácia výroby zásadne ovplyvnila vzťah medzi pracou a kapitálom. V. Keegan v komentári k výsledkom najnovšej *Správy o vývoji ľudstva* (Human Development Report), poukazuje na to, že celkové bohatstvo horných 358 „globálnych miliardárov“ sa rovná súhrnu príjmu 2,3 mld. najchudobnejších ľudí (45% svetovej populácie). „Rozvojovým krajinám“, ktoré predstavujú 80% svetovej populácie patrí v skutočnosti 22% globálneho bohatstva. V roku 1991 obdržalo 85% svetovej populácie len 15% svetového príjmu. (Bauman, Z., 2000, s. 87) Extrémne bohatým priniesla globalizácia ďalšiu príležitosť ešte rýchlejšie zarábať peniaze, chudobnejším odoberá už i šancu, nádej. Trvale podvyživených je 800 miliónov ľudí, ale v chudobe žijú asi 4 miliardy ľudí, teda dve tretiny svetovej populácie. (Bauman, Z., 2000, s. 89) V momente ako sa kapitál raz emancipoval, „oddelil“ sa od priestoru, prestal potrebovať migrujúcu pracovnú silu. Už nepotrebuje prichádzajúcu pracovnú silu, armády nezamestnaných. Spolu s tlakom na prekonanie posledných prekážok voľného pohybu peňazí, kapitálu a informácií sa objavujú tlaky na budovaní nových bariér. V minulosti sa stavali fabriky v národných štátoch, kde bol záujem o prísun lacnej pracovnej sily. Dnešná technológia, masová výroba, robotizácia, globalizácia a konkurencia spôsobili a umožnili, že sa továrne sťahujú za lacnou pracovnou silou, nazveme ich „lego továrne“. Migrácia sa stáva nepotrebnou. Vzniká ďalší globálny problém, predovšetkým v rozvojových krajinách: národné vlády vlastnými silami nie sú schopné dynamizovať ekonomický rozvoj a nadnárodné korporácie prísne zvažujú ekonomickú a bezpečnostnú stránku vývozu investícií, kapitálu alebo výstavbu fabriek. Výsledok je, že sa „slabšie štáty“ musia podvoliť globálnym bankám a transnacionálnym korporáciám a vytvoriť pre nich podmienky, ktoré sú veľmi náročné, často zničujúce. Zaisťiť lacnú a kvalifikovanú pracovnú silu, vybudovať infraštruktúru, urobiť nevyhnutné zásahy do prírody, daňového systému, legislatívy atď. Deštrukcia však nastáva v týchto krajinách vtedy, keď kapitál opustí túto lokalitu. Potom už nenesie žiadnu zodpovednosť, žiadne dôsledky za vzniknutý sociálny a ekologický stav, ktorý tam zanechal. Majitelia si odnesú zisky a techniku, ale vyťaženie, vyčerpanú prírodu, spoločnosť, ľudí tam nechajú. Najviac je to vidieť v Afrike. Desiatky miliónov ľudí sa hrnie z malých ostrovov Afriky a Ázie do vnútrozemia, kde pre nich niet miesta, práca a ani súcit. Ľudia tu pokúšajú prírodu ďaleko za únosnú hranicu. Tá sa začína pomstiť. Afrika bude pravdepodobne väčšou hrozbou pre svet ako bol Balkán pred 100 rokmi. Vtedy bol hrozbou pád mocností a zrod národných štátov. Dnes je hrozbou oveľa živelnejšia a bezprostrednejšia: hlad, bieda, násillie, sociálny rozvrat, migrácia, pandémie, lokálne konflikty.

Dnešné rozvraty, zrútenie štátov a ich ekonomík, zmena hraníc, konflikty, bieda, násillie, potlačenie demokracie, ekologické problémy, nezamestnanosť, hlad, pandémie atď., pravdepodobne naplno vypuknú v ďalších desaťročiach. (Kaplan, R.D., 2003, s. 33) Ak sa tento trend nezastaví, bude hroziť kontinentálna deštrukcia, ktorá sa skôr či neskôr presunie aj do ostatných kontinentov sveta. Stávať sa začnú „čínske múry“. Tie už nebudú ideologické, ale budú to bariéry medzi rozvinutými a nerozvinutými krajinami, medzi slabými a silnými, medzi slobodnými a neslobodnými, medzi chudobnými

a bohatými, medzi centrom a perifériou, medzi Severom a Juhom, medzi informatívnou a neinformatívnou spoločnosťou. Budú to bariéry na „zastavenie“ šírenia globálneho sociálneho chaosu do vyspelého sveta. V globalizovanom svete bariéry nepomôžu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Bauman, Z. (2000): Globalizace. Dusledky pro člověka. Mladá Fronta, Praha 2000
- [2] Bednár, R. (1998): Za prahom 3. tisícročia. EUGENIKA, Bratislava 1998
- [3] Brychtová, Š. (2014): Krize, globalizace a transformace společnosti, In.: Editori: Pauhofová, I., Želinský, T.: Paradigmy budúcich zmien v 21. storočí. Globálny svet – spolupráca alebo konfrontácia? EU SAV Bratislava 2014
- [4] Dahlke, R. (2004) Čím onemocněl svět? Moderní mýty ohrožují naši budoucnost. Ikar, Praha 2004
- [5] Chang, Ha-Joon (2013): 23 věcí, které vám neřeknou o kapitalizmu, Argo Dokořán, 2013
- [6] Kaplan, R. D. (2003) Přicházející anarchie. Zborcení snu světa po studené válce. Pavel Mervart 2003
- [7] Pauhofová, I., Želinský, T.(2012) (editori): Vývoj příjmových nerovností v Evropské unii. In: Paradigmy budúcich zmien v 21. storočí. Zborník statí, EÚ SAV, Bratislava 2012
- [8] Volner, Š. (2012): Bezpečnosť v 21. storočí, IRIS, Bratislava 2012

ADRESA AUTORA:

prof. Dr. Štefan VOLNER, CSc., Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Katedra politológie, Študentská 2, 911 50 Trenčín, Slovenská republika

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.